

INTELEKTUALCI U DIJASPORI

Početak 1993. godine Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu je, u suradnji s Hrvatskom maticom iseljenika, započeo s organizacijom ciklusa tribina "Intelektualci u dijaspori". Ideja vodilja je bila uspostava široko profilirane komunikacije između Hrvata u dijaspori i domovinske Hrvatske i to bez obzira da li je riječ o tzv. klasičnom iseljeništvu, novom iseljeništvu stvorenom iz tzv. radnika na privremenom radu u inozemstvu ili pripadnicima manjina čije su se zajednice oblikovale prije nekoliko stoljeća na tlu Europe.

Hrvati su, kao i mnogi narodi, u svojoj povijesti prolazili kroz dramatične cikluse iseljavanja stanovništva, što je rezultiralo nastankom malih ili zamjetnih kolonija doseljenika u sredinama različitim u etničkom, kulturološkom i civilizacijskom pogledu od sredina iz kojih su dolazili. Svaki od tih ciklusa obilježilo je vrijeme događanja egzodusa. Tako se kulturni obrazac hrvatskih manjinskih zajednica u europskim zemljama, oblikovanih iz zbjegova pred turskim nadiranjima tijekom XVI. i XVII. stoljeća, temelji na predlošcima hrvatstva toga doba i svijesti o hrvatskom porijeklu; klasično prekomorsko iseljništvo u sjećanja na kulturu i naciju ugrađuje iskustva ekonomske bijede i političke obespravljenosti; ratna i posljedicama rata uzrokovana emigracija nosi prepoznatljivo, dominirajuće obilježje politike, a suvremena emigracija poslije šezdesetih osim ekonomskih razloga, karakterizira bijeg od krajnje ideologizacije sveukupnog života i ucjepljivanja "nove kulture" u ime iskorijenjivanja "reakcionarnih", "nesuvremenih" osjećaja pripadnosti hrvatskom narodu. No, usprkos tim razlikama koje su uvjetovane vremenom iseljavanja i baštinjenim sjećanjima, svim grupacijama iseljenih Hrvata zajednička je svijest o pripadnosti hrvatskom etnosu, hrvatskom narodu.

U Hrvatsku su vijesti o iseljenoj Hrvatskoj, njihovom životu u novim sredinama i problemima afirmacije u ljudskom, ali i nacionalnom kontekstu, stizale sporadično, često selektivno i s određenim političkim predznacima, a znanstvena elaboracija tog fenomena, kada je i postojala, ostajala je na procjenama broja iseljenih osoba (vjerodostojna statistika ne postoji), na lociranju njihovih novih obitavališta i opisa međudnosa primjenom mjernog instrumentarija, sukladnog datom političkom trenutku. Razmišljali smo o "odljevu mozgov" i štetama za Hrvatsku, ali ne i o "mozgovima" koji su se oblikovali u tuđini i njihovoj valorizaciji na općepriznatim pokazateljima. O njima smo znali zahvaljujući činjenici da su se svojim sposobnostima i postignućima nametnuli sredinama u kojima su djelovali i koje su ih nerijetko svojatale, a da se nismo pitali što znači biti hrvatski intelektualac u dijaspori. Mnogi od njih su ostali anonimni, nepriznati, potisnuti u zaborav ili su se drugi koristili njihovim stvaralaštvom, a tek poneki entuzijast je upro prst u njih, čineći njihova postignuća dostupnima ili sporeći se kojem kulturnom krugu pripadaju ti iseljeni Hrvati.

Ovim tribinama smo željeli, preko kvalificiranih, iskustvom bogatih, a činjenjem potvrđenih intelektualaca dijaspore, obogatiti svoje spoznaje o njima i ostalim istaknutim djelatnicima iseljene Hrvatske, o problemima s kojima su bili suočeni u svom djelovanju u zemljama koje su im uglavnom pružale pravo na preživljavanje, ali ne i prostor za proboj u intelektualnu elitu, o uspostavljanju komunikacija sa sunarodnjacima različitih orijentacija kod kojih nije uvijek jasna percepcija budućnosti Hrvata u dijaspori i njihove pupčane veze s domovinom. Kako su iščitavali svoj nacionalni kod s obzirom na objektivne razlike temeljene na različitom "povijesnom sjećanju", ali jedinstvenom osjećaju pripadnosti hrvatskom narodu; koje su se razlike izrađale iz djelovanja u etabliranim zajednicama (manjinama) i onima koje su tek tražile zajednička uporišta u novim sredinama; što je u tim uvjetima značio materinski jezik, nacionalna kultura, hrvatski identitet, prožimanje kultura, samoidentifikacija, kakva je uloga matičnog naroda u tim procesima i da li je uvijek iskazivan dovoljni senzibilitet za taj dio hrvatskog etnosa. Postavlja se pitanje što je domovina u očima jednog iseljenika, pripadnika manjine ili "radnika na privremenom radu u inozemstvu", koje je značenje matičnog naroda i hrvatske kulture za drugu, treću, četvrtu generaciju iseljenih Hrvata, ali i brojna druga o kojima smo željeli da se raspravlja na ovim tribinama.

Danas kada se hrvatski narod bori ne samo za vlastitu osebnost, nego i za opstojnost, vraćanje hrvatskih intelektualaca u duhovne obzore iz kojih su bili isključeni ili protjerani, ima poseban značaj, pogotovo što smo uvjereni da je produktivno osnažiti kulturni identitet tzv. malih naroda. Naime, u svijetu koji se približava viziji "globalnog sela" male kulture i mali narodi upravo su oni čimbenici koji dokazuju velikima - bez obzira na njihovu moć - da nema hijerarhije kultura i da budućnost svijeta leži u sposobnosti očuvanja cjelokupnog bogatstva različitosti, temeljenom na prepoznatljivim identitetima. Hrvatski intelektualci u dijaspori, koji nikada nisu posumnjali u baštinjene vrijednosti i predloške hrvatske kulture, govore u prilog našoj tezi, istovremeno nudeći kohezivnu podlogu za osmišljavanje i kontinuiranje kulturnog i nacionalnog jedinstva domovinske i iseljene Hrvatske.

U ovom broju časopisa objavljujemo izlaganja s prvih triju tribina posvećenih hrvatskim intelektualcima u dijaspori. Predstavili su nam se poratni iseljenici, pripadnici manjinskih zajednica i oni koje brojimo u migracije šezdesetih. Generacijski slojeviti, djelatni u prostornim i vremenskim odrednicama (ili izvan i iznad njih), afirmirani intelektualci hrvatske dijaspore, različitih sudbina i iskustava, ali jedinstveni u zajedničkom naporu afirmacije hrvatstva u svojim sredinama i nikad zatajenoj pripadnosti hrvatskom korpusu.

Na prvoj tribini koja nas je uvodila u svijet intelektualaca u dijaspori, govorili su profesor Vinko Nikolić, tadašnji upravitelj Hrvatske matice iseljenika, čiju ulogu i djelovanje u iseljeništvu nije moguće omeđiti prostorom i vremenom, dr. Nikola Benčić, istaknuti intelektualac Gradišćanskih Hrvata i dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i dr. Zdravko Sančević, veleposlanik Republike Hrvatske u Bosni i Hercegovini, a prije povratka uspješan poslovni čovjek i ugledni znanstvenik u Venezueli. Oni su, temeljem vlastitog iskustva, zborili o karakteristikama intelektualaca u dijaspori, njihovom djelovanju unutar uskih, prepoznatljivih krugova ili u širem kontekstu (usmjeravanjem djelovanja prema kulturno i nacionalno divergentnoj populaciji), o vezama s matičnom zemljom i njenim

kulturnim djelatnicima, o borbi protiv asimilacije i drugim značajnim aspektima funkcioniranja intelektualaca u etnički i kulturološki različitom okruženju.

Druga tribina je težište stavila na publicističku djelatnost i značaj pisane riječi za promociju hrvatske kulture i očuvanje nacionalnog identiteta raseljene Hrvatske. Nemoguće je bilo zaobići pitanje jezika na kome se objavljuje, ne osvrnuti se na čitalačku publiku i njene afinitete u prihvaćanju sadržaja koji su objavljivani, ne progovoriti o suradnicima koji su nerijetko anonimno ili pod pseudonimom (zbog vlastite sigurnosti) objavljivali u časopisima proskribiranim od tadašnje službene politike. O tome, kao i o svom angažmanu u publicističkoj djelatnosti van Hrvatske i drugim pitanjima u svezi sa "zadanom temom" govorili su gospođa Ivona Dončević, aktivna djelatnica u publicistici i brojnim kulturnim udrugama i institucijama, odgovorna urednica lista *Kroatische Berichte* koji je izlazio u Njemačkoj, profesor Vinko Nikolić, poznat po svom pjesničkom i esejističkom stvaralaštvu, ali i kao urednik jamačno najboljeg hrvatskog časopisa u emigraciji *Hrvatska revija* i dr. Mijo Karagić, kulturni stvaralac iz redova hrvatske manjine u Mađarskoj i ujedno tajnik Saveza Hrvata u Mađarskoj. Još jednom se potvrdilo da slika hrvatske kulture nije potpuna ukoliko se u nju ne uključi i ono što je stvarano izvan Hrvatske.

Treća tribina serijala *Hrvatski intelektualci u dijaspori* bila je posvećena novinstvu i slobodi štampe iseljene Hrvatske. Ona je auditoriju trebala ponuditi relevantna svjedočenja o mjestu i ulozi hrvatskih novina u dijaspori, njihovom značaju za očuvanje hrvatske riječi u redovima iseljenika, međugeneracijskoj i prostorno integrirajućoj ulozi novina, ali i korespondirajućim medijem s kulturno različitim okruženjem. Bilo je riječi i o uređivačkoj politici, distribuciji novina, financiranju, zakonskim pretpostavkama za tiskanje etničkog lista, a govornici su na osnovu stečenog iskustva u demokratski ustrojenim društvima, kvalificirano govorili o problemima vezanim uz slobodu štampe. Sudjelovali su: gospođa Nardi Čanić, povratnica iz Kanade, danas tajnica Hrvatske matice iseljenika, a u Kanadi uključena u izdavanje lista *Hrvatske novine*, gospođa Ivan Butković i Ante Babić, urednici listova *Hrvatski vjesnik* i *Hrvatska sloboda* koji su izlazili u Australiji, a koji danas svoje iskustvo pretaču u informativnu djelatnost Odjela za informiranje Ministarstva vanjskih poslova (g. Babić pročelnik, g. Butković savjetnik) i Peter Tyran, urednik *Hrvatskih novina*, glasila Gradišćanskih Hrvata (izlazi u Austriji) na hrvatskom jeziku, pokrivajući funkciju novina za sve Gradišćanske Hrvate bez obzira u kojoj državi žive.

Iznesena mišljenja su temeljena na osobnim iskustvima intelektualaca koji su bili ili su još uvijek djelatni u dijaspori i na njihovim interpretacijama pojedinih pitanja o kojima je bilo riječi na tribinama. Neki od ovdje objavljenih priloga su autorizirani, a drugi predstavljaju magnetofonske zapise izlaganja na održanim tribinama.

Mirjana Domini